

Засенко, А. А. Колупаєва // Особлива дитина : навчання і виховання. – 2014. – № 3 (71). – С. 20 – 29.

2. Жук В., Литвинова В., Таранченко О.М., Федоренко О., Шевченко В. Концепція розвитку дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху /Жук В., Литвинова В., Таранченко О.М., Федоренко О., Шевченко В. // Особлива дитина: навчання і виховання. – № 2. – 2014. – С. 38 – 43.

3. О. Таранченко, Федоренко О.Ф. Концепція розвитку національної системи освіти осіб з порушеннями слуху в Україні /О. Таранченко, О. Федоренко // Особлива дитина: навчання і виховання. – № 1. – 2015. – С. 26 – 33.

4. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом. Образотворче мистецтво. Я у Світі. Природознавство. Предметно-практичне навчання. Трудове навчання. Основи здоров'я. Сходінки до інформатики / МОН України, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України ; [уклад.: Жук В.В., Литвинова В.В., Таранченко О.М., Родименко І.М., Базилевська О.О., Шевченко В.М., Максименко Н.Л., Кострікіна Г.В., Іваннікова Л.В.]. – 2014. – 172 с.

5. Навчальні програми для підготовчого, 1-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для глухих дітей. Українська мова. Літературне читання. Математика / МОН України, Інститут спеціальної педагогіки НАПН України ; [уклад.: Жук В.В., Сусідко Т.О., Мойсеєнко С.Б., Литвинова В.В.]. – 2015. – 199 с.

6. Особливості розвитку, навчання та виховання з порушеннями слуху дошкільного віку: науково-методичний посібник / за ред. Литовченко С.В. – К: Педагогічна думка, 2011. – 128 с.

7. Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами: початкова ланка: навчально-методичний посібник / Н.Б. Адамюк, Л.С. Андрусишина, О.О. Базилевська та ін.; НАПН України, Ін-т спец.педагогіки: за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої, Н.О. Макачук, В.І. Шинкаренко. – Київ, 2014. - 336 с. Розділ III. Навчання дітей з порушеннями слуху – с. 72-114.

8. СТЕЖКИ У СВІТ : програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом / Жук В.В., Литовченко С.В., Максименко Н.Л. [та ін.]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. — 248 с.

9. Таранченко О.М. Розвиток системи освіти осіб з порушеннями слуху в контексті поступу вітчизняної педагогічної науки та практики: (монографія) / О.М. Таранченко. – К.: ТОВ «Поліпром», 2013. – 717с.

10. Шевченко В.М. Виникнення і розвиток в Україні спеціальних шкіл для глухонімих у другій половині ХІХ – початку ХХ століття : монографія. – К.: 2010. – 263 с.

УДК 376 – 056.263:[061.2+376.064.1/2]

Зборовська Н.А.

БАТЬКИ – ПЕДАГОГИ – ДИТИНА: ПОГЛЯДИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

У статті висвітлено та продемонстровано заходи щодо вирішення проблем чуючих батьків, які виховують дітей з порушеннями слуху. Визначено необхідність вивчення, знання та удосконалення чуючими батьками жестової мови. На допомогу батькам запропоновано навчально-методичні та дидактичні посібники який зорієнтовані на потреби сімейного виховання нечуючої дитини в умовах реального комунікативного сьогодення. Акцентовано увагу на спільну співпрацю батьків, педагогів, фахівців жестової мови та громадських організацій у навчанні та вихованні дітей з порушеннями слуху.

Ключові слова: нечуюча дитина, жестова мова, словесна мова, Українське товариство глухих (УТОГ), Об'єднання нечуючих педагогів (ОНП).

Зборовская Н.А.

РОДИТЕЛИ – ПЕДАГОГИ – РЕБЕНОК: ВЗГЛЯДЫ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

В статті отражені і продемонстровані заходи щодо вирішення проблем слухаючих дорослих, які навчають і виховують дітей з порушеннями слуху. Визначено необхідність вивчення, знання і удосконалення слухаючими батьками жестового мови. На допомогу батькам представлені навчально-методичні та дидактичні посібники, які орієнтовані на потреби сімейного виховання і підготовительного навчання до школи дитини з порушеннями слуху в умовах реального комунікативного сучасного часу. Акцентовано увагу на взаємне співробітництво батьків, педагогів, фахівців українського жестового мови і громадських організацій Українського товариства глухих, Об'єднання незслухаючих педагогів в процесі навчання і виховання дітей з порушеннями слуху.

Ключові слова: дитина з порушеннями слуху, жестовий мови, словесний мови, Українське товариство глухих (УТОГ). Об'єднання незслухаючих педагогів (ОНП)

Nataliia Zborovska

PARENTS - TEACHERS - A CHILD: VIEWS OF NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS

The article reflects and highlights the measures on solving the problems of hearing adults, who teach and bring up the children with hearing disability. The necessity of studying, knowing and improving a sign language by the parents is accentuated. Methodical and didactic manuals, orientated to the necessities of domestic education and preparatory preschool education of a child with hearing disabilities in conditions of real present time communication, are presented herein to help the parents. Attention is focused on mutual collaboration of parents, teachers, specialists of Ukrainian Sign Language and non-governmental organizations such as Ukrainian Society of the Deaf, the Association of Deaf Teachers in the process of educating and upbringing the children with hearing impairments.

Keywords: sign language, verbal language, Ukrainian Society of the Deaf, Association of Teachers of the Deaf.

Сім'я є першою об'єднуючою ланкою між дитиною і суспільством, саме вона формує власний спосіб життя, мікрокультуру, основою якої є цінності й елементи культури суспільства, та забезпечує своєчасний розвиток дитини, допомагає їй у досягненні певних успіхів пізнавальної діяльності [9].

Відсутність взаєморозуміння між чуючими членами сім'ї і нечуючою дитиною стає перешкодою для її участі в повсякденному житті родини, для її виховання. Не маючи власного досвіду і повноцінної інформації, спостерігаючи вчинки дорослих, інших дітей, нечуюча дитина часто не розуміє змісту цих вчинків, тому в багатьох випадках у неї формується помилкове ставлення до спостережуваного.

Саме тому, на відміну від родин, де батьки не мають проблем зі слухом, стимулюючими чинниками загального розумового розвитку глухих дитини, що зростає в сім'ї, де батьки теж нечуючі, є вирішена проблема спілкування, відсутність комплексу неповноцінності: дитина така сама, як її батьки, вони можуть впливати на неї з самого раннього дитинства і цей вплив для дитини зрозумілий [8, 11]. Якщо порівнювати виховання нечуючих дітей нечуючими батьками із чуючими батьками, то є дуже велика різниця. В першому випадку, діти швидко оволодівають мовою батьків, яка є для них рідною, існує взаєморозуміння, вони вільно спілкуються з батьками і не потребують поради сторонніх у вирішенні власних проблем. А коли у таких дітей ще й добре розвинена дактильне мовлення і жестова мова, то їм легше засвоювати усне мовлення за умови відповідної організації навчання.

Проблема у чуючих батьків полягає в тому, що вони, здебільшого, не володіють повною інформацією про глухих людей, які спілкуються жестовою і словесною мовами, про їхні досягнення, про наявність здібностей, талантів, уподобань у різних галузях освіти, мистецтва, спорту тощо.

З метою вирішення цієї проблеми, на допомогу батькам нечуючої дитини приходить громадська організація - **Українське товариство глухих**, яка є найбільшою та єдиною

громадською організацією в Україні, яка опікується проблемами осіб з порушеннями слуху з питань соціального захисту їхніх прав та інтересів [7, 13]. Крім організаційного об'єднання нечуючих, одним з основних статутних завдань УТОГ є надання допомоги органам освіти в охопленні навчання дітей з порушеннями слуху, зокрема вирішення проблем, які визначають на сьогодні пріоритети реформування української освіти нечуючих, окреслені її інтеграцією у світовий освітній простір через рідну мову нечуючих – українську жестову мову. Як зазначає перший заступник голови УТОГ І.Чепчина, вирішення такої проблеми освіта й УТОГ можуть досягти, якщо якомога ближче наблизити навчання і виховання кожної дитини до її конкретної сутності, її здібностей і особливостей – що повинно бути головним в усій справі модернізації освіти нечуючих. Таким чином, педагогічні та психологічні теорії мають бути практико-орієнтованими, націленими на реалізацію практичних потреб розвитку освіти нечуючих [13].

За всебічної підтримки УТОГ та за ініціативи педагогів з порушеннями слуху створено **Об'єднання нечуючих педагогів (ОНП)**, яке працює на громадських засадах і нарівні з іншими організаціями бере участь у різних заходах, нарадах, конференціях на найвищому рівні, відстоюючи інтереси осіб з порушеннями слуху. Одним з основних завдань ОНП є сприяння пошуку і впровадження у навчальний процес навчальних закладів для дітей з порушеннями слуху нових форм і методів, які сприяють підвищенню загальноосвітнього рівня учнів, зокрема з впровадження у навчально-виховний процес жестової мови глухих [1]. З цією метою здійснюється плідна співпраця ОНП з **лабораторією жестової мови**, яка створена за ініціативи УТОГ як структурний підрозділ Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, на базі якого ведуться ґрунтовні наукові дослідження в галузі сурдопедагогіки стосовно лінгвістичних, психолінгвістичних питань вивчення і застосування жестової мови.

Завдяки знанню педагогічних та психологічних особливостей навчання глухих дітей і досконалому володінню рідною мовою нечуючих людей, нечуючі педагоги не лише успішно виконують свої професійні обов'язки, а що головне – є для своїх вихованців взірцем того, яких життєвих вершин може досягти людина з порушеннями слуху за умови наполегливої праці, оволодіння знаннями і прагнення до реалізації поставленої мети. Щоквартальні засідання ОНП виконують низку функцій: консультаційної, юридичної, методичної, психологічної тощо. Проте одноденні зустрічі під час шкільних канікул не дають змоги детально розглянути наболілі питання, запросити провідних фахівців з профільних інститутів, надати суттєву консультативну допомогу психологічного та педагогічного характеру. Час від часу ОНП за спонсорської допомоги проводить три- та п'ятиденні науково-практичні семінари на базі різних шкіл для дітей з порушеннями слуху.

Оскільки жестова мова глухих протягом тривалого часу заборонялася у спецшколах, саме боротьбі за впровадження жестової мови приділялася основна увага у діяльності громадських організацій УТОГ та ОНП, оскільки нечуючі педагоги абсолютно переконані, що саме цей підхід дозволить отримати очікувані результати з поліпшення навчально-виховного впливу [1,7].

Це ж стосується і знання та застосування жестової мови членами родини, де зростають нечуючі діти. Для того, щоб конкретно визначити необхідність вивчення, знання та удосконалення чуючими батьками жестової мови, співробітниками лабораторії жестової мови Інституту спеціальної педагогіки НАПН України було проведено **анкетування серед чуючих батьків**, які виховують нечуючих дітей [5, 6].

Аналізуючи анкети батьків, можна зробити декілька висновків:

- на запитання *“Якою мовою Ви з дитиною спілкуєтеся?”* були такі відповіді:

“Усним мовленням, дактильним мовленням та жестовою мовою”, а на запитання *“Як Ви володієте жестовою мовою?”* – *“Не володію”*. Це свідчить про те, що батьки досить недостатньо проінформовані, не знають, що таке *“жестова мова”*. Під жестовою мовою вони розуміють якісь мімічні елементи, жестові знаки для порозуміння у побуті, як наприклад, *“їсти”*, *“гуляти”*, *“спати”* і т.п.

-на запитання *“Із вашого спостереження: Вашій дитині за допомогою якої мови легше висловлювати власні думки або будувати зв’язне мовлення?”* – більшість відповідей було: *“Усним мовлення та жестовою мовою – серед слабчуючих дітей. Або лише жестовою мовою – серед глухих.”*

-*“Чи потрібно чуучим батькам нечууючої дитини знати жестову мову? Чому?”* Відповіді: *“Обов’язково треба знати й володіти жестовою мовою чуучим батькам для того, щоб розуміти свою дитину, вільно спілкуватися з нею, бути в курсі її проблем, контролювати грамотність дитини, краще розуміти оточуючий світ дитини і людей, з якими вона спілкується”*; *“Слід проводити курси для батьків, гуртки для того, щоб вільно спілкуватися зі своєю дитиною, з нечуучими батьками, які не володіють усним мовленням.”*

З метою вирішення проблем, на допомогу батькам нечууючої дитини було зусиллями громадських організацій – за участю активістів УТОГ, нечуучих педагогів членів ОНП та співробітниками лабораторії жестової мови були здійснені такі заходи:

а) за рахунок гранту Міжнародного фонду «Відродження» здійснено перевидання науково-методичного посібника **«Дитина зі світу тиші»** (Рис.1), укладачами якого є члени Українського товариства глухих, Об’єднання нечуучих педагогів, співробітники та аспіранти Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, які поділились своїми знаннями і власним практичним і життєвим досвідом. Адже в минулому вони так само були дітьми і відчули на собі всі «плюси і «мінуси» сімейного і шкільного виховання. У посібнику висвітлено теоретичні та практичні підходи щодо розвитку нечууючої дитини в сучасних умовах з медичної та соціокультурної точок зору [2]. Запропоновано шляхи вирішення проблем її розвитку, навчання і соціалізації.

На цей посібник маємо декілька позитивних відгуків. Наприклад, від мами О., голови громадської організації «Центр розвитку слабчуючих дітей»: *«... книга відповідає на усі питання. До того ж, крім інформації про центри реабілітації, описані механізми роботи ПМПК, наведені приклади самореалізації осіб з порушеннями слуху тощо».*

Слід зауважити, що у посібнику не надається перевага жодній позиції у вихованні і навчанні нечууючої дитини. Батьки отримують різносторонню інформацію, а остаточний вибір стратегії розвитку, навчання дитини й використання жестовою мовою залишається за ними.

Рис. 1

б) створені **Школа жестової мови** для батьків на базі Культурного центру УТОГ та гуртки жестової мови в обласних організаціях УТОГ (<http://www.i-deaf.com.ua/2015/11>).

в) в рамках Канадсько-українського проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами» за сприяння та активної підтримки Канадського агентства міжнародного розвитку (CIDA) створено та видано посібник **«Український жестівник для батьків»** (Рис.1), який зорієнтований, перш за все, на потреби сімейного виховання нечууючої дитини в умовах реального комунікативного сьогодення [12]. До участі в цьому проекті були

залучені фахівці громадських організацій: УТОГ, ОНП, Рада перекладачів жестової мови, Українсько-Канадський Альянс для глухих та слабочуючих, а також фахівці Інституту спеціальної педагогіки НАПН України.

г) в рамках програми Польсько-Американського фонду Свободи «Зміни у регіоні» (RITA) за участю організаторів Польського товариства глухих (на чолі з Є. Твардовською) та учасників членів Українського товариства глухих відбувся дитячий табір за проектом «Маю глуху дитину». Відповідно до проекту були проведені заняття, тренінги для чуючих батьків та їхніх глухих дітей, знаходження спільної мови обох сторін засобом жестової мови, що мало сприяти у соціалізації та взаємоінтеграції у спілкуванні батьків та дітей. Унікальність проекту полягала в тому, що під час табору формувалося живе спілкування у ланці «чуючий батько/матір — глуха дитина». Завершенням цього проекту було видання «Посібника для батьків нечуючих дітей» (Рис.2). У посібнику представлені наступні теми: «Рання діагностика», «Вибір школи», «Мова та спілкування», «Підтримка для батьків», «Побоювання та запитання», «Культура глухих» тощо [10].

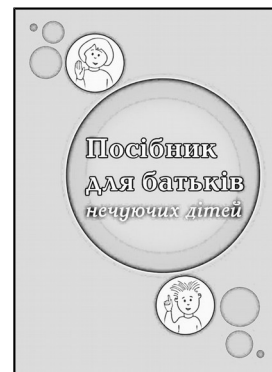

Рис.2

д) вагомими здобутками ОНП є розробки дидактичних матеріалів «Казки українською жестовою мовою». «ЛОТО», кубики тощо. Зокрема автором В.Скурчинським, директором Музею історії УТОГ розроблено та розповсюджено навчально-дидактичний матеріал «Ручна абетка глухих» (Рис.3), який призначений для читання нечуючих дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, а також може використовуватись у сім'ї, у дитячому садку та початковій школі. Унікальним є те, що на цих кубиках, окрім літер, зображені дактилеми, за допомогою яких кожна літера словесної мови передається певним положенням пальців руки. Такий дидактичний матеріал спеціально розроблений для формування жестово-словесного мовлення дитини, навчання її вмінню складати склади, слова тощо. Своєрідним додатком до комплексу кубиків розроблено 12 математичних кубиків, які передбачають засвоєння назв цифр, розуміння їх кількісного значення, а також сприяють набуттю навичок усного рахунку в прямому та зворотному порядку. На кубиках зображені цифри від 0 до 10 та математичні знаки (+, -, =).

Рис. 3. Кубики «Ручна абетка глухих» (автор В.Скурчинський)

Як доповненням до кубиків дактильної абетки та математичних кубиків автором запропоновано комплект карток (Рис.4), який може бути використаний як наочний матеріал при формуванні у дітей початкових навичок графічного зображення, письма, читання та математичних уявлень.

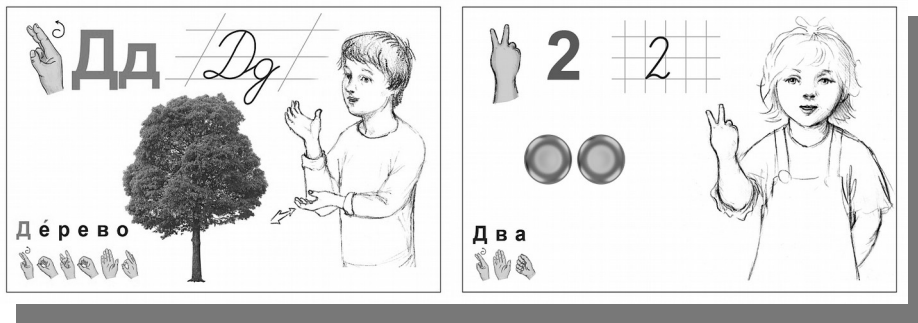

Рис. 4. Комплект карток до кубиків

Завдяки цим розробкам створюється чимало можливостей у дітей з порушеннями слуху та їхніх батьків провести час корисно й захоплююче.

е) членами ОНП спільно з фахівцями лабораторії жестової мови систематично проводяться **консультації та індивідуальні заняття** з чуючими батьками та їхніми дітьми.

ж) тісна співпраця ОНП і лабораторії жестової мови дала можливість впровадити життя ще одну розробку – комплект **«Тематичні жестово-словесні плакати для нечуючого дошкільника»** (Рис.5), який був рекомендований методичною комісією МОН України (протокол №1/11 – 8150 від 25.08.2010). Автор цих плакатів О.А. Дробот, маючи понад 10 років досвіду роботи з нечуючими малятами у дошкільному відділенні Чернігівської школи для глухих дітей, відчула потребу в розробці такого начально-дидактичного посібника, який є опорою двомовного (жестово-словесного) навчання, що замінює традиційний підхід і демонструє позитиви практичного застосування білінгвального навчання дітей з порушеннями слуху [3].

Рис. 5. Тематичні плакати (автор О. Дробот)

Запропоновані плакати мають на меті допомогти педагогам та батькам у навчанні нечуючих дошкільнят, сприяти їх всебічному розвитку шляхом використання двох мов, підготувати до навчання у школі. Такий навчально-дидактичний матеріал, з якого складають плакати, враховує особливості візуального сприймання наочного матеріалу та спирається на найбільш успішний і дієвий механізм: «жест – малюнок – слово». До комплекту закладено 25 основних тем із врахуванням інтересів дітей дошкільного віку та сфери їхньої діяльності.

Відтак, громадські організації – УТОГ і ОНП – усвідомлюють свою відповідальність за вирішення проблем освіти осіб з порушеннями слуху, мають на сьогодні достатній

потенціал, щоб у співпраці з Міністерством освіти й науки України, Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України, педагогічною та батьківською громадськістю, всіма зацікавленими організаціями забезпечити виконання важливих і відповідальних завдань дієвої науки і розвитку української освіти осіб з порушеннями слуху.

Література:

1. Адамюк Н.Б. Впровадження жестової мови – один з основних напрямів діяльності Об'єднання нечуючих педагогів / Н.Б.Адамюк, В.В.Стюпкін // Жестова мова й сучасність : зб. наук. праць / [ред.кол., відп. за вип. С.В.Кульбіда]. – Вип. 1. – К., 2006. – С. 58 – 63.
2. Дитина і світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини: наук. метод. посібник / [уклад.: Зборовська Н. А. та ін.], [за ред. Кульбіди С. В.]. – К.: СПКТБ УТОГ, 2011. – 328 с. (доповнений і доопрацьований). – Режим доступу : <http://kr-suzirya.edukit.dp.ua/>
3. Дробот О.А. Рання комунікація нечуючих дітей – необхідна умова розвитку дитини / О.А.Дробот// Жестова мова й сучасність. – 2008. – № 3. – С.5-10. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1961/>
4. Замша А.В. Роль жестової мови у розвитку особистості нечуючої дитини / А.В. Замша // Жестова мова й сучасність. – 2010. – № 5. – С.238 – 247. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/1973/>
5. Зборовська Н.А. Комунікативний підхід у взаємостосунках “дитина – дорослий” / Н.А.Зборовська // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб. – Вип. 9. / [за ред. В.І.Бондаря, В.В.Засенка]. – К.: “Актуальна освіта” 2007. – С. 74 – 78.
6. Зборовська Н.А. Особливості соціальної ситуації розвитку та мовної компетентності учнів з порушеннями слуху/ Н.А.Зборовська //Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. – 2014. – Вип. 6. – С. 60 – 66.
7. Каменська Н.М. Педагогічна та виховна робота як один з основних напрямків діяльності Українського товариства глухих / Н.М.Каменська // Жестова мова й сучасність : зб. наук. праць / [ред.кол., відп. за вип. С.В.Кульбіда]. – Вип.2. – К.: ПП «Актуальна думка», 2007. – С.238 – 127.
8. Лебедева Л.С. Батькам глухої дитини (поради щодо виховання і навчання) / Л.С. Лебедева. – К.:Рад. школа, 1969.
9. Макаренко А.С. Твори: у 4 т. – К.: Рад. кола, 1954. – Т.4. – С.450.
10. Посібник для батьків нечуючих дітей: poradnik для батьків глухих дітей / уклад.: Є. Твардовська та ін. – К.: СПКТБ УТОГ, 2015. – 112 с.
11. Ступникова Л.С. Виховання глухої дитини в сім'ї / Л.С. Ступникова. – К.:Рад. школа, 1975.
Stupnikova, L. (1975). Education of deaf child is in family. Kyiv: Radjans'ka school (In Ukrainian).
12. Український жестівник для батьків // С.В.Кульбіда, І.І.Чепчина, Н.Б.Адамюк, Н.В.Іванюшева; НАПН України, Ін-т спец.педагогіки, Лаб.жестової мови, Укр.т-во глухих. – К.: СПКТБ УТОГ, 2011. – 380 с.
13. Чепчина І.І. Шляхи оновлення змісту освітніх питань через жестову мову / І.І.Чепчина // Жестова мова й сучасність : зб. наук. праць / [ред.кол., відп. за вип. С.В.Кульбіда]. – Вип.2. – К.: ПП «Актуальна думка», 2007. – С. 146 – 157.

УДК: 376.1–056.26–056.3

Золотарьова Т. В.

**ВПЛИВ МІКРОСТРУКТУРИ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ОПОСЕРЕДКОВАНОГО
КОРЕКЦІЙНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЇХ
УВАГУ, СПРИЙМАННЯ І МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ З
МАТЕМАТИКИ**